

УДК 338.2

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-4\(76\)-12](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-4(76)-12)

Владислав ПУСТОВАР

докторант навчально-наукового інституту права та політології, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, vvpustovar7@gmail.com
ORCID: 0009-0001-9790-0210

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА БЕЗПЕКИ

У статті розглядається фундаментальна роль політичних інститутів у забезпеченні економічної стабільності та безпеки в умовах глобалізації. Проаналізовано взаємозв'язок між ефективністю політичних інститутів та стійкістю економічних систем, акцентуючи увагу на їх функціях регулювання внутрішніх і зовнішніх економічних процесів. Особливу увагу приділено значенню політичної стабільності для підтримки правопорядку, верховенства права та прозорості ринкових відносин.

Дослідження підкреслює значення класифікації політичних інститутів за функціональними, організаційними, територіальними та історичними критеріями, що дозволяє оцінити їхню роль у формуванні інституційного середовища для економічної діяльності. Зазначено, що ефективність інститутів визначається їх здатністю швидко реагувати на економічні кризи, адаптувати політику до змін глобального середовища та запобігати корупції.

Окрему увагу приділено впливу політичного режиму на функціонування інститутів. Демократичні інститути, завдяки своїй підзвітності та прозорості, забезпечують стійкість економіки та сприятливий інвестиційний клімат, тоді як авторитарні режими демонструють швидкість ухвалення рішень, але стикаються з довгостроковими ризиками через низький рівень підзвітності. Гібридні моделі управління мають як переваги, так і недоліки в контексті забезпечення економічної стабільності.

Особливий акцент зроблено на викликах, з якими стикаються політичні інститути в умовах корупції, соціальних конфліктів та економічних криз. Зазначено, що здатність політичних інститутів забезпечувати правове регулювання, ефективну боротьбу з корупцією та соціальну рівність є ключовими факторами їх успішності в забезпеченні макроекономічної стабільності. Підкреслено, що політична стабільність є базовою умовою для реалізації економічних реформ, підтримки інвестиційного клімату та довгострокового економічного розвитку, а ефективні політичні інститути здатні забезпечити не лише економічну стійкість, а й створити сприятливе середовище для соціально-економічного прогресу в умовах глобальних змін.

Ключові слова: політичні інститути, економічна безпека, політична стабільність, економічні реформи, корупція, політичні режими.

Vladyslav Pustovar. THE ROLE OF POLITICAL INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF ECONOMIC RELATIONS AND SECURITY

The article discusses the fundamental role of political institutions in ensuring economic stability and security in the context of globalization. The author analyzes the relationship between the effectiveness of political institutions and the sustainability of economic systems, focusing on their functions of regulating internal and external economic processes. Particular attention is paid to the importance of political stability for maintaining law and order, the rule of law and transparency of market relations.

The study emphasizes the importance of classifying political institutions by functional, organizational, territorial and historical criteria, which allows assessing their role in shaping the institutional environment for economic activity. It is noted that the effectiveness of institutions is determined by their ability to respond quickly to economic crises, adapt policies to changes in the global environment and prevent corruption.

Special attention is paid to the influence of the political regime on the functioning of institutions. Democratic institutions, due to their accountability and transparency, ensure economic stability and a favorable investment climate, while authoritarian regimes demonstrate speed of decision-making but face long-term risks due to low accountability. Hybrid governance models have both advantages and disadvantages in the context of ensuring economic stability.

Particular emphasis is placed on the challenges faced by political institutions in the context of corruption, social conflicts and economic crises. It is noted that the ability of political institutions to ensure legal regulation, effective fight against corruption and social equality are key factors in their success in ensuring macroeconomic stability. It is emphasized that political stability is a basic condition for implementing economic reforms, supporting the investment climate and long-term economic development, and effective political institutions are able to ensure not only economic stability but also create a favorable environment for socio-economic progress in the context of global changes.

Key words: political institutions, economic security, political stability, economic reforms, corruption, political regimes.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та посилення взаємозалежності економічних і політичних систем політичні інститути відіграють вирішальну роль

у забезпеченні економічної стабільності та безпеки. Ефективність їх функціонування визначає не лише здатність держави адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх викликів, але й створює передумови для сталого економічного розвитку. Однак багато країн, зокрема Україна, стикаються з проблемами недостатньої інституційної спроможності, високим рівнем корупції та соціально-економічною нестабільністю, що підриває довіру до політичних структур та знижує інвестиційну привабливість. Така ситуація вимагає переосмислення ролі політичних інститутів у регулюванні економічних відносин і забезпеченні стійкості економічної системи.

Зважаючи на зростаючі глобальні виклики, важливо дослідити, як політичні інститути можуть ефективно виконувати свої функції з підтримки правопорядку, прозорості економічної політики, регулювання ринків та боротьби з корупцією. Особливого значення набуває аналіз різних моделей політичних режимів, їх впливу на економічні процеси та роль політичної стабільності у створенні сприятливих умов для інвестицій і розвитку ринкової економіки. Ці аспекти є критичними для розробки рекомендацій щодо зміцнення інституційної архітектури держави з метою досягнення економічної безпеки в умовах динамічних змін глобального середовища.

Мета і завдання статті. Метою статті є дослідження ролі політичних інститутів у забезпеченні економічної безпеки та стабільності, а також оцінка їхньої ефективності в регулюванні економічних відносин, адаптації до глобальних викликів і сприянні сталому економічному розвитку. Завданнями статті є аналіз основних функцій політичних інститутів у системі економічних відносин, дослідження впливу політичної стабільності на економічну безпеку, розгляд моделей політичних режимів і їхнього впливу на економічну політику, виявлення ключових проблем, таких як корупція, соціальні конфлікти та політична поляризація, а також розробка рекомендацій для посилення інституційної спроможності, забезпечення прозорості, верховенства права та економічної стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було проаналізовано останні дослідження та публікації вітчизняних фахівців у сфері економічної безпеки, зокрема роботи П. Петрова, С. Бардаса, В. Гури, М. Ладана, К. Майстренка, А. Слюсаренка, О. Гапєєвої, Є. Вітютіна та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичні інститути є однією з фундаментальних складових сучасної держав-

ності та економіки, їх роль у забезпеченні економічної безпеки постійно піддається аналізу й дослідженню на рівні як національних, так і міжнародних політичних та економічних систем. В умовах глобалізації, коли взаємодія між країнами та їх економіками посилюється, політичні інститути відіграють важливу роль не лише в регулюванні внутрішніх процесів, але й у забезпеченні стійкості й безпеки зовнішніх економічних зв'язків. Стабільність політичних інститутів, їхня здатність підтримувати правопорядок, верховенство права, забезпечувати демократичні принципи управління, а також ефективність реагування на глобальні виклики визначають загальний рівень економічної безпеки країни.

На думку П. Петрова, переважна більшість політичних інститутів виступають інструментом у реалізації державної влади. Також політичні інститути слугують певним цілям: по-перше, вони допомагають у вирішенні проблем, що виникають при колективній взаємодії суб'єктів політики, сприяють у реалізації їх зобов'язань та виконанні встановлених правил й допомагають у співробітництві політичних суб'єктів у досягненні їх цілей; по-друге, політичні інститути змушують до виконання встановлених, загальноприйнятих норм та правил; по-третє, політичні інститути виступають інструментом, що допомагає досягти певних визначених політичних цілей [8].

У контексті економічної безпеки політичні інститути визначаються як органи державної влади та інші інституції, відповідальні за вироблення, впровадження та контроль економічної політики, правового регулювання і дотримання законності. Вони є важливим елементом інституційної архітектури країни, яка впливає на розвиток економіки, політичну стабільність і рівень добробуту громадян. Визначення політичних інститутів у контексті економічної безпеки повинно брати до уваги їхні функції з регулювання економічних процесів та підтримки безперервного функціонування економічної системи.

Політичні інститути класифікуються за функціональними, організаційними, територіальними та історичними ознаками. Функціональна класифікація виділяє законодавчі, виконавчі, судові, контрольні та регуляторні органи, які забезпечують управління економікою, розробку законодавчої бази, виконання законів і нагляд за їх дотриманням. Організаційна структура визначає централізовані та децентралізовані інституції, що впливають на розподіл влади, ресурсів і відповідальності, зокрема в унітарних і федеративних держа-

вах. Територіальна класифікація охоплює національні, міжнародні й наднаціональні інститути, які діють на рівні держави, регіону або глобального простору.

У контексті економічної безпеки політичні інститути виконують кілька важливих функцій. По-перше, вони забезпечують стабільність правового поля та економічної політики, що є ключовим для підтримки довіри до держави з боку бізнесу та міжнародних партнерів. По-друге, політичні інститути сприяють створенню умов для розвитку відкритої ринкової економіки, сприяють залученню інвестицій та стимулюванню економічного зростання. Вони також відіграють важливу роль у регулюванні економічної активності, забезпеченні справедливого розподілу ресурсів, захисті прав власності та конкуренції, а також у боротьбі з корупцією, яка є однією з основних загроз економічній безпеці.

Політичні інститути відіграють ключову роль у забезпеченні економічної безпеки, виступаючи посередниками між суспільством і державою та формуючи інституційне середовище для розвитку економічних відносин. Вони повинні мати механізми швидкого реагування на економічні кризи, зміни на міжнародних ринках і зовнішні загрози, такі як санкції чи фінансові кризи, забезпечуючи стійкість національної економіки. Ефективність політичних інститутів визначається їх здатністю підтримувати правове регулювання, запобігати корупції, забезпечувати рівний доступ до ресурсів і створювати умови для ринкової економіки, водночас адаптуючи економічну політику до глобальних змін.

Економічна стабільність тісно пов'язана з інституційною здатністю держави підтримувати прозорі і чіткі правила гри, які регулюють ринкові відносини. Коли політичні інститути виконують свої функції належним чином, вони створюють передумови для розвитку конкурентоспроможної економіки, захищаючи права власності, забезпечуючи дотримання контрактів і регулюючи ринки таким чином, щоб зменшити асиметрію інформації, монополізацію і неефективні практики. У свою чергу, такі умови сприяють залученню інвестицій, як внутрішніх, так і міжнародних, що є важливим чинником економічної стабільності. Інвестори мають більшу довіру до тих країн, де політичні інститути є надійними, стабільними і передбачуваними, оскільки це знижує ризики, пов'язані з економічними операціями.

Економічна стабільність створює відчуття безпеки та впевненості, дозволяючи окремим особам і підприємствам планувати майбутнє.

Коли економіка стабільна, люди відчують себе комфортніше, здійснюючи довгострокові інвестиції, наприклад, купуючи будинок або відкриваючи бізнес. Це, своєю чергою, стимулює економічну активність та зростання. Наприклад, у періоди економічної стабільності банки охочіше надають кредити, що дозволяє підприємствам розширюватися та наймати більше працівників. Це призводить до збільшення споживчих витрат і подальшого економічного зростання [2].

Одним із ключових елементів, який сприяє зв'язку між ефективними політичними інститутами та економічною стабільністю, є здатність інститутів знижувати рівень корупції. Особливо актуальним це є для України, адже корупція несе загрозу суспільному розвитку країни, її економіки, національній та економічній безпеці країни, особливо в умовах війни. Війна витягує назовні усі корупційні ризики, створює сприятливі умови для виникнення нових, а тому потребує пильної уваги та негайного подолання [5].

Корупція підриває економічну стабільність, створюючи несправедливі умови для конкуренції, знижуючи ефективність державних витрат і підриваючи довіру до державних органів. У країнах з високим рівнем корупції політичні інститути втрачають спроможність забезпечувати справедливе розподілення ресурсів, що веде до зниження економічної продуктивності та підвищення соціальної нерівності. Натомість інститути, які діють прозоро та відповідально, зменшують корупційні ризики, забезпечують справедливий розподіл економічних благ і сприяють збільшенню продуктивності економіки. Ефективні антикорупційні політики, які проводяться через сильні політичні інститути, є критичними для підтримки довіри до уряду і сприяють стабільності економіки.

Ефективність політичних інститутів визначається їх здатністю адаптуватися до економічних викликів і криз, таких як глобальні фінансові потрясіння, через розробку стратегій підтримки банківського сектора, збереження робочих місць і стимулювання внутрішнього споживання. Їхня діяльність також має вирішальне значення для стійкості до соціальних потрясінь, зокрема протестів і конфліктів, що можуть підірвати економічну стабільність. Забезпечення соціальної рівності, захист прав громадян і мирне врегулювання конфліктів сприяють передбачуваності економічного середовища, стимулюючи довгострокові інвестиції та розвиток. Таким чином, політичні інститути формують інституційну основу для зниження ризиків, захисту прав

власності, справедливого правосуддя і прозорих правил, що є запорукою економічної стабільності та сталого зростання в умовах глобальних змін.

Вплив політичних інститутів на економіку значно варіюється залежно від політичного режиму, в якому ці інститути функціонують. Національні політичні інститути можуть мати різні форми організації та управління, що визначає їхню здатність забезпечувати економічну стабільність, підтримувати інвестиційний клімат та регулювати ринкові процеси. Залежно від типу політичного режиму – демократичного, авторитарного або гібридного – політичні інститути мають різні підходи до управління економікою, що, відповідно, впливає на економічний розвиток країни.

У демократичних країнах політичні інститути забезпечують високий рівень підзвітності та прозорості, що сприяє формуванню стабільної економіки та сприятливого інвестиційного клімату. Завдяки балансу між виконавчою, законодавчою та судовою гілками влади демократичні інститути створюють механізми контролю і стримувань, що знижує корупційні ризики та підвищує ефективність управління. Приклади успішного функціонування таких інститутів можна спостерігати в країнах Західної Європи та США, де дотримуються принципів демократії, верховенства права та захисту прав громадян. Ці фактори стимулюють залучення інвестицій, розвиток бізнесу та економічне зростання.

Проте демократичні інститути стикаються з викликами, пов'язаними з політичною поляризацією та необхідністю врахування інтересів різних суспільних груп. Процеси ухвалення рішень у таких системах можуть бути тривалими через потребу в політичному консенсусі, що ускладнює швидке реагування на економічні виклики. Водночас демократичні системи зазвичай демонструють гнучкість та здатність адаптуватися до змін, що дозволяє їм забезпечувати довгострокову економічну стабільність і підтримувати передбачуваність економічного середовища.

Авторитарні режими, навпаки, характеризуються централізованим управлінням, що дозволяє політичним інститутам ухвалювати рішення швидко, особливо в умовах криз або при реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. Наприклад, у Китаї така модель поєднується з ринковими реформами, що сприяє високим темпам економічного зростання. Однак централізоване управління має свої недоліки, зокрема корупцію, неефективність у довгостроковій перспективі та ризики, пов'язані з концентрацією влади. Відсутність

демократичних механізмів часто ускладнює адаптацію до змін і знижує довіру до політичних інститутів, що підриває стійкість економічного розвитку.

Окремо слід виділити такий фактор, як політична стабільність, яка фундаментом для розвитку економічних систем та забезпечення стійкості макроекономічних показників. Вона включає стабільність державних інституцій, передбачуваність у прийнятті політичних рішень, мінімізацію внутрішніх конфліктів і наявність ефективних механізмів управління. Така стабільність дозволяє знизити ризики політичних шоків, що позитивно впливає на ринки капіталу, праці та товарів, створюючи сприятливі умови для економічного розвитку.

Як зазначають у своїх наукових працях М. Ладан та К. Майстренко, політичні інституції, демократія та правова держава відіграють вирішальну роль у політичній стабілізації через забезпечення правового порядку та гарантування легітимності уряду. Стабільні політичні інститути, що підтримують демократичні принципи, здатні ефективно мінімізувати політичні та соціальні конфлікти, сприяючи стійкості держави у складних політичних умовах [7].

Політична стабільність також сприяє підтримці стабільності національної валюти та запобігає виникненню фінансових криз. У країнах із нестабільними політичними режимами часто спостерігаються раптові коливання валютного курсу, що призводить до втрати довіри інвесторів та зростання ризиків для економіки в цілому. Наприклад, політична криза може призвести до відтоку інвестицій, падіння обмінного курсу національної валюти та збільшення дефіциту торговельного балансу, що створює тиск на міжнародні резерви країни та ускладнює фінансування державного боргу. У той же час, країни зі стабільними політичними інститутами мають більш передбачувані курси валют, що полегшує міжнародну торгівлю, сприяє зростанню експорту та забезпечує стабільність платіжного балансу. Політична стабільність також дозволяє урядам уникати непередбачуваних заходів, таких як девальвація валюти, що знижує ризики для інвесторів і підприємств, які залежать від зовнішніх ринків.

Політична стабільність є також важливим чинником для реалізації економічних реформ та структурних змін в економіці. Країни, де політичні інститути є стабільними, мають можливість запроваджувати довгострокові економічні реформи, спрямовані на підвищення ефективності економіки та її адаптацію до глобальних викликів.

Країни з політично стабільними інститутами мають більше можливостей для впровадження економічних реформ, які потребують часу та стабільного середовища для досягнення позитивних результатів. Економічні реформи в таких країнах реалізуються більш послідовно та довготривало, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та ефективності економіки в умовах глобальних викликів [9].

Отже, політична стабільність є фундаментальною умовою для забезпечення стійкості економіки, оскільки вона створює передумови для довгострокового економічного розвитку, стабільного функціонування ринків та збереження соціальної рівноваги. Політично стабільні країни мають кращі можливості для залучення інвестицій, реалізації реформ та ефективного управління економічними процесами, що сприяє підтримці високих темпів економічного зростання і збереженню стабільності макроекономічних показників. Політична нестабільність, навпаки, підриває економічну стійкість, створюючи ризики для фінансових ринків, знижуючи довіру інвесторів та перешкоджаючи реалізації економічних програм.

Політичні інститути відіграють ключову роль у формуванні та підтримці інвестиційного клімату, регулюванні торгових відносин і розвитку міжнародної економічної співпраці. Інвестиції є важливою складовою економічного розвитку, оскільки вони надають країнам доступ до додаткових фінансових ресурсів, технологій і досвіду. Політичні інститути створюють регуляторні та правові рамки, в межах яких здійснюються інвестиції, а також забезпечують захист прав інвесторів. Одним із найважливіших аспектів, який визначає рівень інвестиційної привабливості країни, є стабільність і передбачуваність політичних рішень. У країнах, де політичні інститути функціонують стабільно, інвестори можуть впевнено планувати свої проекти, оскільки розуміють, що їхні права будуть захищені, а інвестиційні умови залишатимуться стабільними протягом тривалого часу. Важливо, щоб політичні

інститути забезпечували справедливе правосуддя, швидке та ефективне вирішення комерційних суперечок, а також гарантували прозорість регуляторних процедур.

Висновки. Політичні інститути відіграють фундаментальну роль у забезпеченні економічної безпеки, регулюванні економічних відносин та підтримці стабільності макроекономічних показників. Їхня здатність підтримувати правопорядок, забезпечувати верховенство права та ефективно реагувати на глобальні виклики є вирішальною для створення сприятливого економічного середовища. В умовах сучасних глобалізаційних процесів стабільні та прозорі політичні інститути сприяють зменшенню ризиків політичних шоків, залученню інвестицій і забезпеченню довготривалого економічного зростання.

Важливим аспектом ефективності політичних інститутів є їхня здатність боротися з корупцією, забезпечувати соціальну рівність і захищати права громадян. Політична стабільність, яка досягається через збалансовану роботу виконавчої, законодавчої та судової гілок влади, є передумовою для реалізації структурних економічних реформ і підвищення конкурентоспроможності економіки. Водночас різні моделі політичних режимів по-різному впливають на функціонування інститутів: демократичні системи демонструють високу підзвітність і прозорість, тоді як авторитарні режими характеризуються швидкістю ухвалення рішень, але мають значні довгострокові ризики.

Таким чином, ефективність політичних інститутів визначає економічну стабільність і безпеку країни, формуючи інституційну основу для сталого розвитку. Для підвищення їхньої спроможності необхідно розробляти та впроваджувати політики, спрямовані на зміцнення верховенства права, зменшення корупційних ризиків і підтримку соціальної рівності. Стабільні політичні інститути сприятимуть створенню прозорих економічних відносин, стимулюванню інвестицій і формуванню конкурентоспроможної економіки навіть в умовах глобальних викликів.

Література:

1. Бандурка О. М. Економічна безпека України: виклики та загрози. Економічна безпека держави в контексті національних інтересів. 2021. С. 16–18. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cd2f61e9-e400-4620-ba77-88258f1b3384/content>
2. Бардаш С. Фінансова стабільність та її значення для розвитку підприємства. Inter Conf. 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2487>
3. Василюк Т., Курило О., Синютка Н. Prozorro: виклики для діджиталізації державних видатків в Україні. *Молодий вчений*. 2021. № 1 (89). С. 191–195. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-39>.

4. Гапеєва О., Вітютін Є. Економічна стабільність як основа стійкості держави в контексті сучасних досягнень та викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-27>.
5. Гура В. Рівень корупції в Україні: аналіз та особливості регулювання в умовах війни. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2023. № 7(37). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-326-334](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-326-334)
6. Деркач О. Г., Козятинська А. І. Концепція сталого розвитку як складова сучасного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.48>.
7. Ладан М. І., Майстренко К. М. політична та військова стабільність в контексті безпеки. *Public management*. 2023. № 2 (35). С. 43–49. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-2\(35\)-5](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-2(35)-5)
8. Петров П. Політичні інститути: узагальнення змісту підходів до визначення поняття. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2017. Т. 20, № 9. С. 64–71. <https://doi.org/10.15421/1717123>
9. Слюсаренко А. Структурні зміни в економіці України. *Modern Economics*. 2019. Т. 14, № 1. С. 253–257. [https://doi.org/10.31521/modecon.v14\(2019\)-39](https://doi.org/10.31521/modecon.v14(2019)-39)
10. Станіславенко Л. А. Соціальні та економічні цінності українського суспільства. *Політичне життя*. 2021. № 1. С. 103–111. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.1.13>.
11. Шемаєва Л., Онофрійчук В. Взаємозв'язок понять: «економічна безпека», «економічна стійкість» та «економічний суверенітет держави». Розвиток транспортної інфраструктури як драйвер економічного зростання галузей економіки. 2023. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-294-7-17>.
12. Штань М. Інституційні детермінанти економічної політики держави. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-90>.
13. Чорна І. Трансформація масової політичної свідомості в умовах модернізації політичної системи України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. С. 157–163. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-60-2-157-163>.